

bilo oteženo prizadevanje po ponovni vzpostavitvi koprške škofije, do katere je nato tudi prišlo; spor glede desetih v Izoli pa se je vlekel še v 14. stol.

Za konec tega prikaza ostane le še opozorilo, da je diplomatarij, v katerem so objavljene listine samostana Sv. Marije v Ogleju, del širšega projekta, katerega cilj je v končni fazi diplomatarij oglejskega patriarhata, katerega oblika pa na tej stopnji preddel še zdaleč ni dokončno jasna in fiksirana. Diplomatarij je izšel kot drugi zvezek knjižne serije »Vorarbeiten zu einem Urkundenbuch des Patriarchats Aquileia« v sklopu publikacij Zgodovinskega inštituta pri Avstrijskem kulturnem forumu v Rimu in v založništvu Avstrijske akademije znanosti. V isti seriji in pri istem založniku je pred natančno dvajsetimi leti (1985) izšel tudi prvi zvezek omenjenih preddel. Tudi tega je pripravil Reinhard Härtel in v njem objavil listine samostana v Možacu v Kanalski dolini do 1250 (Die älteren Urkunden des Klosters Moggio (bis 1250)), slovenski zgodovinarski javnosti pa ga je tudi takrat v Zgodovinskem časopisu 45 (1991) predstavil tu podpisani. Prof. Härtlu smo lahko hvaležni za oba zvezka in za že opravljeno delo, že vnaprej pa se veselimo tudi novih objav s področja, ki jih je institucionalno pokrival oglejski patriarhat, pri čemer sem prepričan, da nam do naslednjega zvezka ne bo potrebno čakati novih dvajset let. Kolikor sem namreč informiran, se že pripravlja izdaja starejših listin samostana v Beligni kot tudi edicija državni pogodb (*pacta*) med oglejskim patriarhatom in beneško republiko za obdobje 880–1254. Za objavo so po zaslugi Güntherja Bernharda (prav tako z graške univerze) že dve leti pripravljene tudi listine oglejskih patriarhov, ki se nanašajo na slovensko ozemlje, kot tudi listine za Stično in Gornji grad (vse do 1251). Delo bi moralo iziti pri nas, v Sloveniji, a leži na žalost zaradi nerazumevanja, pa tudi nenaklonjenosti tistih, ki so bili za objavo odgovorni, še vedno v predalu.

Peter Štih

Kim M. Phillips, **Medieval Maidens. Young Women and Gender in England, 1270–1540**. Manchester and New York : Manchester Medieval Studies, 2003. 246 strani.

Je že res, da so knjige in razprave, ki obravnavajo do zadnjih nekaj desetletij povsem zanemarjeno zgodovino žensk, v zadnjem času precej številčne, pa kljub temu problema srednjeveških »pubertetnic« še ni bilo zaslediti. A sedaj se je pred nami znašla izjemno zanimiva in lahko berljiva knjiga o dekletih v srednjem veku v Angliji, ki je rezultat nekajletnega raziskovanja predavateljice zgodovine na Univerzi Auckland, Kim M. Phillips. Knjiga je namreč avtoričina dopolnjena in nekoliko prirejena doktorska disertacija.

Rdeča nit te raziskave je mlado dekle, sicer še neporočeno, a spolno že povsem razvito, ki ni več otrok, pa vendar tudi odrasla oseba ne. To je bil čas deklištvu, v katerem se je moralo mlado dekle naučiti svojih ženskih vlog. Te vloge so se kajpada razlikovale od enega družbenega sloja do drugega. Po drugi strani pa so bila dekleta v najstniških letih v angleški kulturi poznega srednjega veka podoba idealne ženske. Ta popolnost in idealizacija mladega neporočenega dekleta seveda ni veljala samo za srednjeveško Anglijo.

Dejstvo, da virov za takšno temo ni lahko najti, saj so zelo razkropljeni in jih je potrebno iskati na vseh mogočih koncih, je vsakomur, ki se je kdaj ukvarjal s problematiko žensk v srednjem veku, še kako znano. Tudi Kim M. Phillips je svoje dokaze iskala povsod, in sicer med vsemi družbenimi sloji, tako na podeželju kot v mestih. Med tipičnimi »zgodovinskimi« viri so ji na pomoč med drugim priskočila sodna poročila, zapiski iz graščin, civilne uredbe, računi iz gospodinjstev, potopisi, viri cerkvenih dostojanstvenikov, družinska korespondenca in razni viri o vajeništvu. Kjer je pisala o starosti, ki je veljala za polnoletnost in starosti, ki je bila primerna za prejem zakramentov, se je zatekla k teološki literaturi. Ob tem je upoštevala tudi medicinsko in znanstveno literaturo. Zelo pomembno vlogo je imela poučna oziroma didaktična literatura, ki je bila namenjena učenju lepega oziroma primernega vedenja mladih deklet. Analizirala je še pobožno literaturo, predvsem hagiografija, ki je opisovala življenje deviških mučenic.

Prvo poglavje nas popelje med ključne attribute, s katerimi je bilo deklištvu v srednjem veku opredeljeno. V grobih potezah se seznanimo z mejami različnih razvojnih stopenj mladih deklet. Vidimo torej, s katero starostjo je majhna deklica postala mlado dekle in kdaj je to fazo odraščanja zapustilo in

postalo odrasla ženska. Vendar si ne smemo predstavljati, da se je ta prehod zgodil čez noč in seveda tudi nobenega posebnega rituala ni bilo. Medicina, pravo in literatura so namreč smatrali (vsaka s svojimi argumenti), da deklice, stare od dvanajst do petnajst let, niso več otroci in da so že dovolj zrele, da prevzamejo nekoliko več odgovornosti. Najpogosteje je bilo to povezano z menstruacijo, saj so deklice svojo prvo menstruacijo dobile ravno med dvanajstim in petnajstim letom. Takrat pa se ni začelo spreminjati zgolj njihovo telo, temveč so tudi mentalno postajale bolj zrele. Kot rezultat tega so jih starši, ko so dosegle določeno starost, dajali na služenje ali v vajeništvo. Pa tudi cerkev je bila mnenja, da so mlada dekleta takrat že primerna za prejem zakramentov. Nič drugače jih niso obravnavale niti oblasti, saj so bile kazni za kriminalna dejanja drugačne za njih kot za dekleta izpod te starosti.

Potemtakem bi se zdelo logično, da so dekleta fazo odraščanja zapustila s poroko. A, še zdaleč ni bilo tako, saj so se v srednjem veku poročali že zelo zgodaj. Predvsem je bila to navada pri plemstvu, kjer so se mlade plemkinje poročile kaj kmalu po, ali pa tudi že pred starostjo, ki je bila po kanonskem pravu primerna za poroko. In ponavadi se je poroka izkazala za nezanesljivo izhodiščno točko iz deklitstva, saj sama poroka še ni pomenila zrelosti in odraslosti.

A kljub temu, da v tedanji družbi mlado dekle še ni veljalo za povsem odraslo žensko, je bilo njeno telo simbol ženske popolnosti. Podobe device Marije in ostalih mučenic so bile vedno prikazane s telesom mladega dekleta. Pa to ne glede na to, za katero obdobje njihovega življenja je šlo (smrt, vnebovzetje, kronanje).

Deklitstvo je bilo čas, v katerem je deklica spolno dozorela, a še vedno ni smela biti spolno aktivna. Moški so jo lahko občudovali in si jo želeli, vendar je morala ostati neomadeževana. Če že ne v imaginarnem, je deklitstvo v realnem življenju vsekakor predstavljalo prehodno obdobje, v katerem so se mlada dekleta šele učila, kako postati ženska. O tem kakor tudi o samem načinu učenja, učiteljih in razlikah, ki so se pojavljale med različnimi družbenimi sloji, pa spregovori drugo poglavje. Za večino deklet je bilo to obdobje priprava na zakonski stan. Potrebno se je bilo naučiti, kako postati koristna in aktivna, a predvsem ubogljiva žena. Izobrazba deklet v srednjeveški Angliji je v poglavitni meri stremela k temu, da je ustvarila žensko kot koristni drugorazredni spol.

Čeprav se je izobrazba deklet razlikovala od enega družbenega stanu do drugega, je bil način podajanja znanja vsem slojem skupen. Učenje je namreč največkrat potekalo ustno. Najpogosteje je bila dekletova učiteljica njena mama ali kakšna druga ženska, a tudi vloga moških klerikov, družinskih članov in delodajalcev ni bila zanemarljiva. Od tekstov, ki so jih mlada dekleta lahko brala in so bili vključeni v njeno vzgojo, so prišli v poštev teksti o lepem vedenju, ljubezenska literatura, življenjepisi svetnikov, liturgični in pobožni teksti, pogodbe o vajeništvu, pridige in molitve. Iz teh knjig so se mlada dekleta naučila predvsem lepega oziroma bolj rečeno primerne vedenja. Za dekleta se je spodobilo, da so bila molčeča, da je bila njihova drža pravilna in da so se pojavljala le na mestih, ki so bila za njih primerna. Po vsej verjetnosti so znala pisati le dekleta visokega plemstva, medtem ko so predstavnice nižjega plemstva in meščanstva večino pisanja obvladale le za silo in kolikor so to potrebovale. Prav gotovo pa dekleta nižjih slojev (obrtnikov in kmetov) pisati sploh niso znala, saj niti niso imela priložnosti niti potrebe, da se pisanja naučijo. Vsekakor je potrebno na tem mestu izvzeti tista mlada dekleta, ki so jih dali v uk k pisarjem.

A, ni se bilo potrebno naučiti le tega. Večino mladih deklet, še posebej tiste nižjega stanu, je bilo potrebno naučiti delati. A delo ni bilo rezervirano samo za nižji sloj, saj so tudi dekleta nižjega in visokega plemstva pogostokrat vstopila v svet služjenja. Njihovo delo seveda ni zahtevalo velikega napora (kar je težje trditi za dekleta nižjega sloja), a je bilo kljub temu izjemno pomembno pri obvarovanju ali mogoče izboljšanju njihove lastne oziroma družinske gospodarske in družbene pozicije. Žensko delo je veljalo za manj vredno, bilo je slabše plačano in potrebno zgolj kot pomoč moškemu delu. Od ženske se je pričakovalo, da se ne bo posvetila le eni vrsti dela, temveč je morala navadno opravljati več del hkrati, na primer tako presti kakor skrbeti za otroke. Zatorej je bilo mlado dekle potrebno naučiti, da so njena opravila, sicer res nujna, a še vedno ne tako pomembna in naporna kot moška.

Plemkinje so ta čas, namenjen delu, preživele stran od svojega doma. Navadno so jih starši dali na kakšen drug dvor. Tukaj niso predstavljale le družbo dvorni dami, temveč so se marsičesa naučile. To so kasneje, ko so se poročile zagotovo tudi potrebovale. Tako so se učile kuhanja, predenja, šivanja, krpanja, pranja perila in posteljnine, čiščenja krzna, vzdrževanja vrtov z zelenjavo in rožami ter pripravljati zdravilne napitke in kozmetiko.

Veliko zgodovinarjev je trdilo, da so dekleta v puberteti predstavljala v angleških srednjeveških mestih in na podeželju zelo viden in pomemben sestavni del gospodarskega življenja. Družine in delodajalci naj bi namreč videli veliko prednosti v najemu poceni, neizkušene in neorganizirane delovne sile. Mlada dekleta v mestih in na podeželju naj bi na ta način uživala veliko večjo stopnjo neodvisnosti (pravno in gospodarsko) in samoodločbe, kakor pa poročene ženske. Kim M. Phillips pa trdi, da se ne gre prenašati s takšnimi optimističnimi trditvami in jih z novimi dokazi zavrže.

Glede na to, da je velika večina mladih deklet, tako revnih kakor bogatih, živila v pričakovanju poroke in naraščaja, je v času njenega deklinstva seksualnost zagotovo igrala izjemno vlogo. S to temo se seznanimo v četrtem poglavju, kjer avtorica podrobneje preuči naravo seksualnosti, ki so jo v srednjem veku predpisovali mladim dekletom, meje dovoljenega oziroma nedovoljenega obnašanja in priložnosti za prehod teh mej, ki so jih pubertetnice dobile s spogledovanjem in domišljijo.

Seksualnost je bila v srednjem veku strogo nadzirana in omejena. Po eni strani je tedanja družba težila k temu, da mlada dekleta ne bi imela spolnih odnosov, a kljub temu spolnost ni bila popolnoma izvzeta iz dekletovega življenja. Tudi tukaj so se seveda pojavljala razlike med družbenimi sloji. Seksualnost deklet visokega plemstva ni bila že vnaprej zatirana in prepovedana. Mlade plemkinje so namreč na razno raznih dvornih zabavah (pojedinah, viteških turnirjih) predstavljale simbol poželenja in lepote. Kajti dekleta vseh družbenih slojev so učili, da ne smejo samo hrepeneti, ampak morajo biti tudi same predmet poželenja. Ob tem pa so se morale še kako zavedati, da resnične seksualne namene lahko gojijo le do moških, ki so bili višje na družbeni lestvici oziroma istega družbenega stanu kot one. Svoji domišljiji o spolnosti in ostalih žgečkljivih temah so lahko dale prosto pot ob prebiranju ljubezenske literature in starih francoskih pripovedk v verzih.

Dekleta bogatejših kmetov in obrtnikov so s strani družine, delodajalcev in družbe doživljala veliko večji pritisk glede vzdržnosti in prepovedi spolnosti s fanti višjega družbenega ranga. Zaradi pomanjkanja virov pa ne moremo ugotoviti, kako so mlada dekleta, ki niso pripadala družbeni eliti, spoznavala alternativo k predpisanim normam. Prav gotovo so tudi one poslušale in pripovedovale opolzke zgodbe, umazane šale in pele pesmi o prepovedanih spolnih odnosih.

Nedvomno je pri temi, ki jo obravnava ta knjiga, zelo pomembno, če spoznamo življenja mladih deklet tudi z njihovimi očmi. To se pravi, da poiščemo takšne vire, ki so nastali direktno od njih oziroma vsaj malo razkrivajo njihov pogled na odraščanje. Glede na to, da je med srednjeveškimi viri že tako ali tako težko najti kakršnekoli glasove žensk, pa je glasove srednjeveških deklet še toliko bolj. Avtorica knjige o mladih dekletih v Angliji je našla nekaj pisem in skozi njih skušala bralcu približati svet, kakršnega so videla odraščajoča dekleta. Vidimo, da se je mlada plemkinja Anne Basset še kako dobro zavedala svojega stanu, saj je pisala domov svoji mami, naj ji pošlje še več denarja, da si bo lahko kupila primerno obleko. Margery Brews pa si je od vsega najbolj želela poroke in je v pismih svojemu bodočemu možu izkazovala, kako dobra in predana žena bo.

Knjiga je vsekakor polna izredno zanimivih spoznanj in bo nedvomno pritegnila vsakogar, ki se zanima za teme kot so ženska zgodovina, zgodovina odraščanja oziroma zgodovina življenjskega cikla, zgodovina vzgoje in seksualnosti v srednjem veku.

Mojca Kovačič

Karel VI. potrdi celjske mestne svoboščine: 1717, september 18., Dunaj. Transkripcija, prevod in spremno besedilo Aleksander Žižek. Celje : Zgodovinski arhiv, 2004. XIII + 94 strani in faksimile.

Luč sveta je zagledala kritična objava privilegijske knjige mesta Celja, v slovenskem prostoru ene mlajših po nastanku (1717) in po najzgodnejšem vsebovanem privilegiju (1451), po siceršnji vsebini in izpovedni vrednosti pa zagotovo ene dragocenejših. Podobne kategorije bi lahko aplicirali tudi na njeno faksimilno izdajo, ki sta jo podprla Mestna občina Celje in Ministrstvo za kulturo. V primerjavi z drugimi zgodovinskimi slovenskimi mesti in še posebej s tistimi, ki tak naziv upravičeno nosijo še dandanašnji, je Celje dobilo izdajo svojih mestnih privilegijev med zadnjimi, a se z njo po razkošnosti ne more meriti nobena druga. Objavo celjske privilegijske knjige sestavljata namreč dva dela: faksimile Karlove potrditve dotlej izdanih svoboščin ter dobrih sto strani obsegajoč zvezek transkribiranega in